

ПРОБЛЕМАТИКА НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ

THE PROBLEM OF ILLEGAL ABORTION: CRIMINAL LAW ANALYSIS OF CERTAIN ASPECTS

Радченко Я.М., студентка III курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті проводиться комплексний аналіз елементів складу незаконного проведення абортів, зокрема шляхом надання детальної характеристики об'єктивних та суб'єктивних ознак кримінального правопорушення. З'ясовується зміст поняття «аборт», його співвідношення з категорією «штучне переривання вагітності». Охарактеризовано перелік медичних та соціальних підстав для проведення абортів. Виокремлено умови незаконного проведення операцій штучного переривання вагітності (абортів). Здійснено всебічний розгляд наслідків незаконного проведення абортів. У роботі досліджується низка не вирішених питань, а також тих, щодо яких немає одностайності в науці та правозастосовній практиці, з приводу кримінальної відповідальності за незаконне проведення абортів. Оцінюється проблема кримінально-правового захисту ще ненародженої людини в контексті кримінальної відповідальності за посягання на життєздатний плід. Аргументовано необхідність окреслення меж кримінально-правової охорони ненародженого життя. Аналізується позиція щодо можливості виключення кримінальної відповідальності за незаконне проведення абортів у випадку коли аборт не потяг за собою жодних додаткових наслідків, закінчившись лише безпосередньо результатом, вигнанням плоду. Робиться акцент на питанні самоабортів вагітної жінки. Вказується, що однією з психічних рис, які обумовлюють вчинення незаконного проведення операцій штучного переривання вагітності з боку суб'єкта та співучасників, є конформізм. Доводиться вірогідність визначення мотиву вчинення незаконного абортів як здебільшого корисливого. Пропонується доповнити ст. 134 КК України новою кваліфікуючою ознакою «з корисливих мотивів». На основі проведеного дослідження надаються практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання кримінальної відповідальності за незаконне проведення абортів.

Ключові слова: незаконне проведення абортів, кримінальна відповідальність, аборт, штучне переривання вагітності, ненароджена людина, життєздатний плід, безплідність, спеціальна медична освіта.

The article provides a complex analysis of the elements of illegal abortion by particularly providing a detailed description of the objective and subjective segments of a criminal offense. The meaning of the term "abortion", its relation to the category of "artificial pregnancy termination" is clarified. The list of medical and social causes of abortion is described. The conditions of illegal artificial pregnancy termination operations (abortion) are allocated. The consequences of illegal abortion procedures are deeply reviewed. The paper examines several pending issues, including the ones concerning criminal liability for illegal abortion, the field in which science and law enforcement are both indecisive. The problem of legal protection of an unborn person in the context of criminal liability for encroachment on a viable embryo is evaluated. The necessity of delineating the boundaries of criminal law protection of unborn life is reasoned. The position on the possibility of excluding criminal responsibility for illegal artificial pregnancy termination in the case when the operation did not entail any secondary consequences, ending directly by the result, the expulsion of the fetus. The emphasis is placed on the issue of a pregnant woman's self-abortion. Conformism is said to be one of the mental factors that lead to illegal abortion commitment. The possibility of determining the motive for illegal abortion as mostly selfish is proved. It is proposed to supply article 134 of the Criminal Code of Ukraine with an additional "selfish motives" crime qualification. Based on conducted research practical recommendations are given with a view to improve the legal regulation of criminal responsibility for illegal abortion.

Key words: illegal abortion, criminal responsibility, abortion, artificial pregnancy termination, unborn person, viable embryo, infertility, special medical education.

Постановка проблеми. Як відомо, захист життя та здоров'я людини у будь-якій демократичній країні є пріоритетним напрямом соціальної політики. А законодавче закріплення правових гарантій такого захисту відноситься до першочергових завдань держави. Водночас останнім часом все більшого розголосу з боку громадянського суспільства набуває проблема фізичного та психічного насильства щодо жінок, зокрема й насильства щодо прийняття жінкою рішення про здійснення репродуктивного вибору. Безсумнівно, кримінально-правова охорона репродуктивного здоров'я, свободи сексуальної поведінки та планування сім'ї є одним із основних засобів збереження здоров'я жінки і відноситься до фундаментальних прав людини. Разом з тим кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за незаконне проведення абортів або стерилізацій, ст. 134 КК України, викликає необхідність в переосмисленні наукових досягнень щодо кримінальної відповідальності в цій сфері та формуванні нового теоретичного уявлення даної проблеми в межах сучасного субстанціонального простору трансформацій людини. До того ж огляд реальних судових кейсів дозволяє стверджувати, що під час кваліфікації виникають певні труднощі щодо визначення злочинності діяння зі стовбуровими клітинами. Воно й не дивно, адже репродуктивні права як передбачені законом права людини на здійснення та охорону її репродуктивного здоров'я і вільне прийняття рішень про народження чи відмови

від народження дитини передбачають своєрідний механізм їх використання, який повинен враховуватися при криміналізації такого діяння. Таким чином, потреби кримінально-правової теорії та практики потребують подальшого ґрунтовного дослідження та вдосконалення норми, що передбачає кримінальну відповідальність за незаконне проведення абортів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідженні основних питань, які стосуються проблеми кримінальної відповідальності за незаконне проведення абортів зробили такі вчені, як: І.В. Павленко, К.О. Черевко, Ю. В. Баулін, С. В. Анощенкова, В. О. Глушков, М. І. Бажанов, І. І. Горелик, П. С. Дагель, А. М. Красіков, М. І. Загородніков, В.М. Куц, А. А. Жижиленко, Г. К. Лапко, Л. А. Лозанович, В.А. Мисливий, Є. М. Моїсєєв, А. М. Орлеан, О. М. Попов, А. А. Піонтовський, М. В. Радченко, В. В. Сташис, М. С. Таганцев, В. Я. Тацій, В. В. Устименко, М. Д. Шаргородський та ін.

Мета цієї статті полягає у науковому аналізі теоретичних і практичних проблем кримінальної відповідальності за незаконне проведення абортів, надання комплексної кримінально-правової характеристики незаконного проведення абортів, формулюванні науково-обґрунтованих висновків і пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні існує низка проблем соціального, економічного та політичного

характеру, серед яких чільне місце належить проблемі зниження рівня народжуваності, зокрема через незаконне проведення абортів. Проблема незаконних абортів є чи не найважливішою в сучасній акушерсько-гінекологічній практиці. Як зазначає І. Е. Додон, «штучне переривання вагітності являє собою потужний негативний чинник, який впливає і на стан репродуктивної функції жінки, і на стан її здоров'я загалом. Перфорація матки, травма шийки матки, інфікування органів малого тазу, кровотеча, неповне видалення плідного яйця, тромбоемболія, позаматкова вагітність, плацентарний поліп, порушення оваріо-менструального циклу, ендометріоз, істміко-цервікальна недостатність, рак молочної залози – це ще далеко не повний перелік можливих раних і віддалених ускладнень післяабортного періоду» [1, с. 7]. Взагалі, за даними різних дослідників, рівень захворюваності, пов'язаної з медичним абортів, коливається в межах від 14% до 70%. Беззаперечно, це зумовило виникнення численних дискусій і активних обговорень в сучасному суспільстві. Підтвердженням цього є й те, що традиційно аборт є тією морально-правовою проблемою, яка неоднозначно сприймається різними верствами населення. Тому, гостра полеміка прослідковується на всіх рівнях суспільного буття – починаючи від побутового, наукового та політичного, і закінчуючи законодавчим.

Тут справедливо буде зазначити, що орієнтир розгляду проблем кримінальної відповідальності за незаконне проведення абортів залежить насамперед від того, якої світоглядної точки зору дотримуватися. Традиційно існує дві основні позиції, а саме: 1) біологічно-генетична, ставить головним питанням те, чи у своєму внутрішньоутробному розвитку людина проходить через рекапітуляцію філогенезу в онтогенезі, тобто чи людина поступово набуває рис людини, або ж вона відразу є людиною з моменту зачаття; 2) філософська, визначає основну проблему в тому, чи людина є особовим буттям з моменту зачаття чи все ж поступово стає особовим буттям в певний момент життя [3, с. 27]. В будь-якому разі, можна стверджувати, що кожна точка зору щодо цього питання визначає, насамперед, подальший орієнтир розвитку наукової дискусії щодо незаконного проведення операцій штучного переривання вагітності, обґрунтовує підстави для визнання переривання вагітності незаконним, а також вносить в наукову категорію «незаконності» новий зміст.

Кримінально-правова наука також не залишилася осторонь цієї проблематики, адже безпосередньо вона сприяє встановленню на законодавчому рівні відповідальності за незаконне проведення абортів. Водночас аборт, проведений відповідно до чинного законодавства та медичних стандартів в Україні, дозволений. Такий стан речей потребує чіткого розмежування легального та кримінального абортів насамперед шляхом детального аналізу елементів складу кримінального правопорушення.

Говорячи про об'єкт незаконного проведення абортів, справедливо буде наголосити, що в науковій літературі упродовж тривалого періоду часу він визначався винятково як здоров'я вагітної жінки. Не бралось до уваги й те, яку вагітність виношує жінка – власну чи виступає в якості сурогатної матері. Насправді, право на проведення операції штучного переривання вагітності є складовою частиною особистого немайнового права на життя, а тому варто відзначити складність в наповненні кримінально-правової норми щодо відповідальності за вчинення незаконного абортів. Зокрема це виявляється в характеристичні суспільно небезпечних наслідків, які поділяються на декілька груп: 1) по-перше, це завдання шкоди суспільним відносинам щодо порядку встановленому з приводу організації надання медичної допомоги; 2) по-друге, це спричинення шкоди репродуктивному та психічному здоров'ю жінки; 3) по-третє, це спричинення тривалого розладу здоров'я, безплідності або смерті жінки; 4) по-четверте, це спричи-

нення смерті плоду людини – виступає фактичним наслідком, який не користується кримінально-правовим захистом.

До речі, стосовно останнього наслідку все досить неоднозначно, адже в питанні кримінально-правового регулювання проведення операцій штучного переривання вагітності, доволі різноманітними є позиції правників щодо визначення початку як самого людського життя, так і кримінально-правової охорони людського життя. Так, К.О. Черевко у своїй дисертації «Кримінально-правова характеристика незаконного проведення абортів» підкреслював, що «зазначені поняття не можна ототожнювати» і наголошував, що «початковим моментом людського життя необхідно вважати момент появи будь-якої частини тіла дитини з утроби матері під час пологів (або при кесаревому розтині), коли є об'єктивна можливість завдати шкоди тілу дитини». Автор дійшов висновку «про необхідність кримінально-правового захисту ще ненародженої людини» [5]. Моя ж точка зору на цю проблему обумовлюється насамперед сучасними дослідженнями у генній інженерії, які вкрай загострили питання необхідності врегулювання правового статусу ембріона та плоду людини. Я вважаю, що потрібно доповнити чинний КК України окремою нормою про кримінальну відповідальність за посягання на життєдатний плід людини, адже об'єктом правової охорони, в контексті ст. 134 КК України, обов'язково має бути поруч із життям та здоров'ям жінки, яка проводить операцію штучного переривання вагітності, також життя ненародженої дитини. Це зумовлено, перш за все, інформаційним елементом, який конструє впевненість матері у необхідності зроби́ти або відмовитися від вчинення абортів. При тому значний вплив на прийняття рішення щодо власного тіла та сексуального й репродуктивного здоров'я жінки здійснює лікар, який проводить аборт. Іноді такі лікарі, посилюючись на різній комплекс причин, переконують майбутню маму у доцільності проведення абортів. Тим самим, вони фактично позбавляють її можливості відмовитися від проведення операції. Хоча такий аспект як приватність особи наголошує на праві самостійно і без втручання інших осіб приймати рішення щодо власного тіла та здоров'я. Тож в правовому просторі важливо вже сьогодні, а не у майбутньому, враховувати інтереси як фізичної особи, так і ще ненародженого ембріону.

Крім того, щодо об'єкта незаконного проведення абортів цікавою видається позиція І.В. Павленко, яка фактично сепарувала об'єкт на два сегменти, а саме: 1) безпосереднім об'єктом визначила суспільні відносини в галузі медицини, що забезпечують вагітній встановлені законом умови та порядок проведення операції незаконного проведення абортів; 2) додатковим об'єктом вказала ті суспільні відносини, які забезпечують здоров'я або життя жінки [6, с. 6]. Однак, на мою думку, визначаючи плід як предмет незаконного проведення абортів, І.В. Павленко залишає поза увагою той факт, що проведення операції штучного переривання вагітності, тим паче незаконної, є безпосереднім посяганням на життя плода. А, як вже зазначалося мною раніше, суспільні відносини щодо охорони первинних прав плода (ще ненародженої дитини) повинні враховуватися при визначенні об'єкта правової охорони незаконного проведення абортів. Саме тому, такий підхід дослідниці щодо визначення об'єкта штучного переривання вагітності є не досить вдалим.

Аналізуючи далі об'єкт незаконного проведення абортів, також важливо зазначити такі структурні елементи суспільних відносин: 1) предмет відносин – здоров'я та життя вагітної жінки; 2) суб'єкти відносин (фізичні особи) – особа, яка посягає на здоров'я та життя вагітної жінки, і потерпіла особа; 3) соціальний зв'язок, який проявляється насамперед в забезпеченні існування життя і здоров'я вагітної жінки, мінімізації можливості впливу на неї, а також в дотриманні фізичною особою, яка посягає на здоров'я та життя потерпілої, міри дозволеної

поведінки, встановленої законом [5, с. 7]. Отже, родовим об'єктом незаконного проведення абортів є суспільні відносини щодо кримінально-правової охорони забезпечення здоров'я жінки, а основним безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини в сфері медицини, які забезпечують порядок та умови проведення операції штучного переривання вагітності.

Переходячи до кримінально-правової характеристики об'єктивної сторони складу незаконного проведення абортів, необхідно зауважити, що сучасна редакція ст. 134 КК України містить п'ять частин: 1) проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти; 2) примушування до абортів без добровільної згоди потерпілої особи; 3) незаконне проведення абортів, що спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої особи; 4) примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи; 5) дія, передбачена частиною четвертою цієї статті, якщо вона спричинила смерть потерпілої особи чи інші тяжкі наслідки [4].

Відразу зроблю акцент на застосуванні термінології, а саме на вживанні категорії «аборт». Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», ЦКУ і відомчі підзаконні акти використовують дещо іншу назву – «штучне переривання вагітності». Звісно, передбачається, що ці норми кореспондуються зі ст. 134 КК України, проте явно помітна неузгодженість з позиції уніфікації. Адже, кримінальне законодавство оперує поняттям «проведення абортів», в той час як законодавство в сфері охорони здоров'я громадян говорить про штучне переривання вагітності. Тому, на мою думку, доречнішим буде замінити існуючу норму в аспекті використання саме категорії «штучне переривання вагітності». Тип паче, що цей термін є близьким та узгоджується з використанням у статті 121 КК України поняттям «... або переривання вагітності».

Повертаючись до конструкції об'єктивної сторони, варто почати з аналізу ч. 1 ст. 134 КК України. Відтак, дане посягання має формальний склад і означає, що кримінальне правопорушення вважається закінченим із моменту вчинення діяння. Між тим безпосереднє вилучення з організму жінки плоду, що не може розвиватися, ніяк не вплине на визнання кримінального правопорушення закінченим. Зовсім інша ситуація буде в ч. 2 ст. 134 КК України (вчинення примушування до абортів без добровільної згоди жінки), тому що діяння має усічений склад. При чому таке примушування завжди вчиняється у формі дії, а сам наслідок, переривання вагітності, не є обов'язковим. Водночас за ч. 3 ст. 134 КК України склад є матеріальний, тобто вважається закінченим із моменту настання певних суспільно небезпечних наслідків (в даному випадку тривалого розладу здоров'я, безплідності або смерті потерпілої).

В даній іпостасі цікавим є питання щодо можливості виключення кримінальної відповідальності за незаконне проведення абортів у випадку коли аборт не потяг за собою жодних додаткових наслідків, закінчившись лише безпосередньо результатом, безпосереднім вигнанням плоду [7, с. 41]. Поглянувши на сучасну редакцію ст. 134 КК України, можна помітити, що фактично така можливість там реалізована. Адже ситуація з настанням кримінальної відповідальності тільки за діяння, без урахування жодних наслідків, які настали, можлива тільки у випадку проведення незаконного абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти. Проте, якщо були наявними інші ознаки незаконності проведення абортів, зокрема певні порушення визначеного у законодавстві комплексу медико-психологічних заходів, спрямованих на недопущення вчинення абортів або мінімізації його негативних наслідків для жінки, то відповідальність напряму залежить від наслідків, передбачених у ч. 3 ст. 134 КК України. Водночас, я вважаю, що такий підхід, а саме можливість виключення кримінальної відповідальності за незаконне проведення

абортів у випадку коли аборт не потяг за собою жодних додаткових наслідків, є дещо спрощеним і проблемним в практичному розумінні цієї проблематики. Тому що беззаперечним є той факт, що проведення абортів завжди означає стороннє істотне втручання в процеси життєдіяльності організму жінки, а тому навіть проведений в умовах відповідного медичного закладу, з дотриманням усіх правил, аборт здатен заподіяти значну шкоду здоров'ю жінки, відтак потребує гідного законодавчого закріплення.

Згідно із ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я», кожна жінка самостійно вирішує питання про материнство [8]. Відповідно до ст. 50 цього закону операція штучного переривання вагітності (аборт) може бути проведена за бажанням жінки у закладах охорони здоров'я при вагітності строком не більше 12 тижнів. Також, у випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від 12 до 22 тижнів. Перелік обставин, що дозволяють переривання вагітності після 12 тижнів вагітності, встановлений Постановою КМУ від 15.02.2006 року № 144 [9]. Вивчаючи цей нормативно-правовий акт, я звернула увагу саме на соціальні показання до штучного переривання вагітності. Раніше, до 2006 року таких показань було вісім, однак потім їх скоротили до трьох: 1) вік вагітної жінки менш як 15 років або більш як 45 років; 2) вагітність внаслідок згвалтування; 3) настання інвалідності під час цієї вагітності. Ось тут проблемним постає питання штучного переривання вагітності саме внаслідок згвалтування. Погодьтеся, не дуже зрозумілим є те, яким саме документом підтверджується факт настання вагітності внаслідок згвалтування. Адже, якщо це висновок судово-медичної експертизи з приводу встановлення ознак здійснення статевого акту і з приводу встановлення наявності та строку вагітності, то для прийняття рішення про переривання вагітності абсолютно достатньо загального строку в 12 тижнів. Однак в цьому випадку факт вчинення згвалтування щодо жінки залишається недоведеним, а тим паче настання такої вагітності внаслідок згвалтування. З іншого боку, якщо таким документом буде обвинувальний вирок суду, то тоді і встановлення строку в 22 тижні недостатньо, тому що між згвалтуванням, настанням самої вагітності, і набранням вироком суду законної сили може пройти доволі багато часу. А коли жінка вирішила взагалі не звертатися до правоохоронних органів, або ж коли злочин залишився нерозкритим, то шансів законно перервати вагітність на пізніх термінах у неї майже немає. Таким чином, є підстави для негативної оцінки такого скороченого переліку соціальних показань. Адже, як відомо, чим більше обмежена жінка в питаннях прийняття рішень про переривання вагітності, тим вищим є рівень кримінальних абортів.

Говорячи про наслідки вказані у ч. 3 ст. 134 КК України, необхідно зазначити, що тут об'єктивна сторона характеризується: 1) дією, спрямованою на переривання вагітності; 2) першим наслідком (перерваною вагітністю), який обов'язково зумовлює наступний наслідок – тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої; 3) подвійним причинним зв'язком між дією та перерваною вагітністю та між перерваною вагітністю і наслідком тривалого розладу здоров'я, безплідністю або смертю потерпілої. При тому така ознака як безплідність визнається тяжким тілесним ушкодженням, яка в даному випадку є кваліфікуючою обставиною. І, беручи до уваги вид жіночого безпліддя (їх є три: первинне, вторинне і безвідносне), судово-медичною експертизою з'ясовано, що наслідком незаконного проведення абортів може бути саме вторинна безплідність [11]. На жаль, на практиці існують випадки незаконного переривання вагітності на пізніх термінах, коли у жінки розвивається загрозливий стан, а врятувати її фахівцям не вдається саме через порушення вимог до проведення штучного переривання вагітності.

І хоча, діагностика причин безплідності це дуже складний і довготривалий процес, проте, безсумнівно, ситуації з видалення внутрішніх статевих органів жіночого організму через незаконне проведення абортів вважаються важкими наслідками.

Узагальнюючи, зазначу, що для констатації факту незаконного абортів вкрай важливими є такі обставини як: наявність медичних чи соціальних підстав для абортів при строку вагітності від 12 до 22 тижнів; термін вагітності; згода жінки на проведення абортів; проведення операції особою, яка має спеціальну медичну освіту; дотримання процедури проведення операції [10]. Крім того, важливо наголосити, що така ознака абортів, як незаконність, перебуває в прямій залежності від чітко сформульованих законодавством умов, порядку та правил проведення операції зі штучного переривання вагітності, адже їх порушення обумовлює її наявність.

Виникають певні труднощі й стосовно суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 134 КК України. В частині першій ним є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку та не має спеціальної медичної освіти. І тут, в контексті проблематики, в мене особисто виникає питання, що саме потрібно розуміти під терміном «спеціальна медична освіта»? Якщо поглянути в КК України та інші закони, то відповіді в контексті визначення поняття там немає. Разом з тим, підзаконні нормативно правові акти МОЗ України оперують терміном «лікар-спеціаліст», який загалом кореспондується із терміном «спеціальна медична освіта» [12, с. 144]. Таким чином, відповідно до Положення про порядок проведення атестації лікарів (Наказ МОЗ України від 22.02.2019 р.), лікарем-спеціалістом за однією зі спеціальностей, що передбачена переліком лікарських посад, може бути лікар, котрий закінчив інтернатуру за цією спеціальністю і має сертифікат лікаря-спеціаліста, а також особа, яка в установленому законодавством порядку допущена до медичної практики, пройшла курси спеціалізації або стажування та має необхідну за програмою теоретичну і практичну підготовку за своєю спеціальністю, володіє сучасними методами профілактики, діагностики, лікування і реабілітації хворих [13]. У зазначеному Переліку лікарських посад у закладах охорони здоров'я (Наказ МОЗ від 28.10.2002 р.) наводиться перелік таких лікарських спеціальностей, за яких надається звання лікар-спеціаліст [14]. Тобто виходить, що за цією ознакою суб'єктом кримінального правопорушення є особа, яка не має звання лікаря-спеціаліста зі вищезгаданого переліку спеціальностей. При тому суб'єктом кримінального правопорушення буде не просто особа, що не має спеціальної медичної освіти, а конкретизується – за фахом акушерство й гінекологія, тобто необхідне звання лікаря-спеціаліста акушер-гінеколога.

Також, привертає увагу й питання щодо самоабортів, адже, як відомо, кримінальним законодавством не передбачена відповідальність жінки за штучне переривання своєї вагітності. Жінка у будь-якому разі визнається потерпілою у даному злочині і, навіть, якщо вона вчинила самоаборт, кримінальній відповідальності не підлягає. Це правило діє й у тому випадку, коли така жінка була сурогатною матір'ю, відповідно до договору про виношування чужої вагітності. Втім, я вважаю, що така обстановка доволі зрозуміла із законодавчого аспекту цього питання, адже наразі об'єктом кримінально-правової охорони визнаються лише суспільні відносини, які пов'язані із здоров'ям та життям вагітної жінки. Хоча, звісно, якщо уявити дещо ускладнену структуру об'єкту незаконного проведення операції штучного переривання вагітності, а саме з включенням до неї життя ненародженого ембріону, то зрозуміло, що висновок про кримінальну відповідальність за самоаборт зміниться.

Переходячи до кримінально-правової характеристики суб'єктивної сторони складу незаконного проведення

абортів, доцільно почати з аналізу умислу. Так, під час незаконного проведення операцій штучного переривання вагітності умисел суб'єкта спрямовано на досягнення мети медичного втручання переривання вагітності. При чому суб'єктивна сторона даного кримінального правопорушення завжди характеризується прямим умислом. Водночас психічне ставлення до суспільно небезпечних наслідків, зазначених у ч. 3 ст. 134 КК України, є необережним, тобто це або кримінально протиправна самовпевненість, або кримінально протиправна недбалість. Також хочу зазначити, що доволі переконливою, на мою думку, є позиція К.О. Черевко, який наголошує, що «незаконне проведення абортів (ч. 1 ст. 134 КК України) характеризується лише умисною формою вини у вигляді прямого умислу. У випадках незаконного проведення абортів, якщо воно спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої (ч. 3 ст. 134 КК України), має місце змішана форма вини, тобто психічне ставлення винного до незаконного штучного переривання вагітності (вигнання або вилучення плоду) виражається у формі прямого умислу, а щодо зазначених наслідків (за чинною ч. 3 ст. 134 КК України) – лише у формі злочинної самовпевненості» [5]. До речі, в цьому плані, цікавим є те, що однією з психічних особливостей, які обумовлюють вчинення незаконного проведення абортів суб'єктом та співучасниками, є конформізм. Так, у психологічній літературі щодо форм поведінки злочинців, неодноразово зазначалося, що зміна «кримінальної спеціалізації» є явищем вкрай поодиноким, адже в осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, спостерігається пристосованість до тієї чи іншої ситуації та стабільність лінії поведінки [15, с. 17].

Зрозуміло, що окрім вини, необхідно дослідити ще й мотив та мету кримінального правопорушення. Відтак, аналізуючи диспозиції ст. 134 КК України, ми бачимо, що законодавець не передбачив мотив ні як обов'язкову, ні кваліфікуючу ознаку, тобто для кваліфікації злочину сьогодні він значення не має. Однак, я гадаю, що потрібно погодитися з думкою тих вчених, які визначають мотив незаконного проведення абортів як корисливий. Наприклад, К.О. Черевко зазначає, що «аналіз матеріалів кримінальних справ, результати опитування суддів і працівників правоохоронних органів дають підстави стверджувати, що майже у 93% випадках незаконне проведення абортів здійснюється з корисливих мотивів» [5]. Відтак вчені наголошують на необхідності доповнення ст. 134 КК новою кваліфікуючою ознакою «з корисливих мотивів». Особисто я, погоджуюся з такою пропозицією, адже, враховуючи, що саме мотив характеризує особу винного і ступінь суспільної небезпеки вчиненого діяння, то посилення відповідальності за незаконне проведення абортів з корисливих мотивів надасть об'єктивну оцінку вчиненого.

Висновок. Отже, беззаперечно незаконне проведення абортів загрожує життю та здоров'ю вагітної жінки. Навіть правомірний аборт часто призводить до різноманітних ускладнень, таких як кровотечі, сепсис, безпліддя, гінекологічні та інші захворювання, а в окремих випадках – смерті жінки. Аборт травмує організм не лише біологічно, механічно чи психічно, а й може зумовити невиношування наступної вагітності. Відповідно така надважливість питання абортів, а також потреби кримінально-правової практики зумовлюють необхідність вдосконалення норми, що передбачає кримінальну відповідальність за незаконне проведення абортів. Водночас потрібно наголосити, що наявність у кримінально-правовому захисті життя людини деяких законодавчих прогалин ставить під загрозу гарантування репродуктивних прав, які стосуються приватності особи, а саме її права вільно приймати рішення та не зазнавати втручання щодо питань, які стосуються її репродуктивного здоров'я. Саме тому, вони мають бути якнайшвидше усунені шляхом використання ефективних правових механізмів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Додон І. Е. Сучасні підходи до проблеми штучного переривання вагітності в ранні терміни : автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.01.01 «Акушерство та гінекологія». Вінниця, 2003. 21 с.
2. Булеца С. Б. Право на життя зародку: цивільно-правове регулювання штучного переривання вагітності (аборту). *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. № 22. С. 584–590.
3. Борисевич Н. М. Теоретико-правові аспекти переривання вагітності. *Медичне право України: проблеми становлення та розвитку: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (19–20.04. 2007 р., м. Львів)*. Львів, 2007. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/01_026_05.pdf (дата звернення: 23.05.2022).
4. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26, Ст. 131.
5. Черевко К. О. Кримінально-правова характеристика незаконного проведення абортів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» ; Харківський національний ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 224 с.
6. Павленко І. В. Кримінальна відповідальність за незаконне проведення абортів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2013. 218 с.
7. Панкратов В. Проблемы установления уголовной ответственности за незаконное производство аборта. *Уголовное право*. 2001. № 3. С. 40–42.
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 23.05.2022).
9. Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України : Постанова КМУ від 15 лют. 2006 р. № 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/144-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.05.2022).
10. Романюк Х. І. Об'єктивна сторона незаконного проведення абортів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спец-випуск. Ч. 2. С. 194–196.
11. Загальне поняття безплідності. URL: <http://emed.org.ua/vagitnist-ipologi/121-zhinoche-bezpliddja> (дата звернення: 23.05.2022).
12. Романюк Х. І. Суб'єкт незаконного проведення абортів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 43. Т. 2. С. 143–146.
13. Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів: наказ МОЗ України від 22 лют. 2019 р. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-19#Text> (дата звернення: 23.05.2022).
14. Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських, провізорських посад, посад молодших спеціалістів з фармацевтичною освітою, посад професіоналів у галузі охорони здоров'я та посад фахівців у галузі охорони здоров'я у закладах охорони здоров'я : Наказ МОЗ України від 28 жовт. 2002 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-02#Text> (дата звернення: 23.05.2022).
15. Хахановський В. Г. Використання глобальної мережі Інтернет, як засобу отримання інформації про злочин. *Науковий Вісник НАВС України*. 2004. № 1. Ч. 2. С. 15–19.